

FOYDA SOLIQLARI (BHXS 12) AMALIYOTDA QO'LLASHNING NAZARIY ASOSLARI.

Mamasidiqov Soxibjon Bobirjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi tinglovchisi

e-mail: Soxibjon2@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada "Foyda soliqlari" (BHXS 12) hisoboti va uning amaliyotda qo'llanish masalalari ko'rib chiqiladi. Foyda soliqlari hisoboti soliq majburiyatlarini aniqlash, soliqqa tortiladigan foydani hisoblash va soliq rejalarini tuzishda o'ziga xos muhim ahamiyatga ega. Maqolada foyda soliqlari, vaqtinchalik va doimiy farqlar, soliqqa tortiladigan foydaning shakllanishi, soliq stavkalari, ajratmalar va imtiyozlar kabi asosiy masalalar yoritilgan. Shuningdek, foyda soliqlari bo'yicha amaliyotda yuzaga keladigan muammolar va ularga yechimlar taklif etilgan. Ushbu maqola moliya va soliq bo'yicha mutaxassislar, iqtisodchilar va soliq xodimlari uchun foydali ma'lumotlar taqdim etadi.

Kalit so'zlar: Foyda soliqlari, soliqqa tortiladigan foyda, soliqlarni hisoblash, soliq ajratmalari, imtiyozlar, vaqtinchalik farqlar, soliq stavkalari, BHXS 12.

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы применения "Налога на прибыль" (МСФО 12) в практике. Налог на прибыль представляет собой ключевое направление в определении налоговых обязательств, расчете налогооблагаемой прибыли и составлении налоговых планов. В статье анализируются основные вопросы, такие как налоги на прибыль, временные и постоянные различия, формирование налогооблагаемой прибыли, налоговые ставки, налоговые льготы и вычеты. Также рассматриваются возможные проблемы, возникающие в процессе применения налога на прибыль, и предлагаются решения. Данная статья будет полезна для специалистов в области финансов, налоговиков и экономистов.

Ключевые слова: Налог на прибыль, налогооблагаемая прибыль, расчёт налогов, налоговые вычеты, налоговые льготы, временные различия, налоговые ставки, МСФО 12.

Annotation: This article discusses the application of "Income Taxes" (IAS 12) in practice. Income taxes are a crucial aspect in determining tax obligations, calculating taxable income, and preparing tax plans. The article highlights key issues such as income taxes, temporary and permanent differences, the formation of taxable income, tax rates, deductions, and tax exemptions. It also addresses practical challenges encountered in applying income tax regulations and suggests solutions. This article will be useful for financial specialists, tax professionals, and economists.

Keywords: Income taxes, taxable income, tax calculation, tax deductions, tax exemptions, temporary differences, tax rates, IAS 12.

Kirish.

Foyda soliqlari (BHXS 12) — bu moliyaviy hisobotlarda soliqqa tortiladigan foyda va soliqlarning hisoblanishi, soliq majburiyatlarining to'g'ri aks ettirilishi, shuningdek, kompaniya yoki tashkilotlarning soliq to'lovlari bo'yicha majburiyatlarini aniqlashga oid xalqaro moliyaviy hisobotlar standartining muhim qismidir. Bu normativ hujjat soliq hisobotlarining aniq va samarali tuzilishini ta'minlash, soliq majburiyatlarini va soliqqa tortiladigan foydani aniqlashda yuzaga keladigan noaniqliklarni bartaraf etishda muhim rol o'ynaydi.

Foyda soliqlari bo'yicha hisobotlar bir tomondan, kompaniyaning moliyaviy faoliyatini soliqqa tortish jarayonida aks ettiradi, ikkinchi tomondan, davlatga to'lanadigan soliqlarni aniq belgilashga yordam beradi. Soliq majburiyatlarini aniqlashda ko'plab omillar, jumladan vaqtinchalik va doimiy farqlar, ajratmalar, imtiyozlar, soliq stavkalari va boshqa soliq siyosatiga ta'sir etuvchi faktorlar hisobga olinadi.

Maqolada Foyda soliqlari (BHXS 12) ning nazariy asoslari, uning amaliyotda qo'llanishi, soliq hisobotlarining shakllanishi va foyda soliqlarining hisoblanishi jarayonida yuzaga keladigan muammolar tahlil qilinadi. Bundan tashqari, BHXS 12 ning soliqqa tortiladigan foyda va soliqlarning vaqtinchalik va doimiy farqlarini hisoblashda qanday qo'llanilishini o'rganish, soliq majburiyatlarini aniqlashdagi imtiyozlar va ajratmalarni qanday to'g'ri aks ettirish zarurligini ko'rsatish maqsad qilingan. Ushbu maqola soliq hisoboti, soliq yuridik faoliyatining amaliyotini yaxshilash, soliqqa tortiladigan foyda va soliqlarni aniq hisoblash hamda soliq rejalarini to'g'ri tuzishda nazariy va amaliy yondoshuvlar bilan bog'liq muhim bilimlarni taqdim etadi. Bu material moliya va soliq mutaxassisleri, iqtisodchilar va soliq xodimlari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar sharhi.

Foyda soliqlari (BHXS 12) va ularning amaliyotda qo'llanilishi bo'yicha o'zbek olimlarining tadqiqotlari ham katta ahamiyatga ega. Ushbu adabiyotlar sharhida o'zbek ilmiy tadqiqotchilari tomonidan olib borilgan izlanishlar va soliq hisobotlarining shakllanishiga ta'sir qiluvchi masalalar muhokama qilinadi. O'zbek olimlari tomonidan amalga oshirilgan ilmiy ishlar, xalqaro soliq tizimi va foyda soliqlari bo'yicha amaliy yondoshuvlarning o'zbek sharoitida qo'llanilishini o'rganadi.

O'zbek olimi Ibragimov (2015) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, foyda soliqlarini hisoblashning nazariy va amaliy jihatlari o'rganilgan. Ibragimov foyda soliqlarining hisoblanishini yoritishda, soliq to'lashning asosiy bosqichlari va soliqqa tortiladigan foydaning shakllanishiga e'tibor qaratgan. U, shuningdek, foyda soliqlarini

to'g'ri hisoblashda vaqtinchalik va doimiy farqlarning qanday hisobga olinishi kerakligini ta'kidlaydi. Bu ish soliq majburiyatlarini va soliqqa tortiladigan foydani hisoblashdagi noaniqliklarni bartaraf etishga yordam beradi.

Rakhmonov va Sodikov (2019) ning "Soliqqa tortiladigan foydaning hisoblanishi va soliq farqlari" mavzusidagi tadqiqotida, vaqtinchalik va doimiy farqlarni hisoblashning amaliy masalalari o'rganilgan. Rakhmonov va Sodikov o'z ishlarida foyda soliqlari va soliqqa tortiladigan foydaning turli vaqt davrlarida o'zgarishini tahlil qilgan. Ular, vaqtinchalik farqlarni hisoblashda ko'p hollarda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni va ularni qanday yechish mumkinligini o'rgangan. Bu ilmiy ish soliq hisobotlarini tayyorlashda yuzaga keladigan murakkabliklarni aniqlashda va ularni to'g'ri aks ettirishda foydalidir.

Abdullaeva (2020) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, foyda soliqlarini hisoblashda ajratmalar va imtiyozlarni to'g'ri hisoblash muhimligi haqida so'z yuritilgan. Abdullaeva imtiyozlarni va ajratmalarni hisoblashda yuridik va iqtisodiy jihatlariga e'tibor qaratgan va bu jarayonni kompaniyalar uchun qanday soddalashtirish mumkinligi haqida tavsiyalar beradi. Tadqiqotda, foyda soliqlari hisoboti va soliq ajratmalarining soliq majburiyatlariga ta'sirini tushuntirishda asosiy masalalar muhokama qilinadi.

Tursunov (2017) o'z tadqiqotida, xalqaro soliq tizimining O'zbekiston sharoitidagi qo'llanilishi, foyda soliqlarining o'ziga xos jihatlari, va soliq hisobotlari amaliyotining takomillashuvi haqida fikr bildirgan. Tursunovning ishida, xalqaro moliyaviy hisobotlar standartlari (IFRS) va O'zbekistonning soliq qonunchiligi o'rtasidagi farqlar ko'rsatilgan. U, shuningdek, foyda soliqlarining soliq to'lovlari va soliqqa tortiladigan foydaga ta'sirini hamda bu jarayondagi imtiyozlarni to'g'ri hisoblash muhimligini yoritadi.

Xolboyev (2021) tomonidan amalga oshirilgan izlanishlarda, foyda soliqlari va soliq stavkalarining o'zgarishi qanday qilib kompaniyalar faoliyatiga ta'sir qilishini tahlil qilinadi. Xolboyev o'z ishida soliq stavkalarining o'zgarishi, soliqqa tortiladigan foydani qanday ta'sir qilishi va foyda soliqlari bo'yicha kompaniyalar tomonidan olib boriladigan soliqqa tortish siyosatini muhokama qiladi. U, shuningdek, soliqqa tortiladigan foydani hisoblash va soliq majburiyatlarini aniqlashda yuzaga keladigan muammolarni yengillashtirish uchun tavsiyalar beradi.

Soliqqa tortiladigan foydani hisoblashda yuzaga keladigan muammolarni o'rganadigan tadqiqotlardan biri —Kemp & Levitt (2004) ning "Income Tax Accounting: Theory and Practice" nomli asari bo'lib, unda foyda soliqlarining hisoblanishida yuzaga keladigan vaqtinchalik va doimiy farqlar haqida so'z yuritiladi. Kemp va Levitt soliq majburiyatlarini aniqlashda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni, ayniqsa, soliq tarmoqlarida farqlanishlarni batafsil tushuntirib, foyda soliqlari hisoboti

qanday qilib kompaniyaning moliyaviy holatini aks ettirishi mumkinligini tahlil qilishadi.

Xalqaro moliyaviy hisobotlar standartlari (IFRS) va soliq hisoboti bo'yicha turli tadqiqotlar (masalan, Botosan & Plumlee, 2002) foyda soliqlari va ularga asoslangan hisobotlarning xalqaro tizimda qanday qo'llanilishini o'rganadi. Botosan va Plumlee ning asarida, soliq tizimining shaffofligi, kompaniyaning soliqqa tortish va foyda soliqlarining aniqligi haqidagi muammolarni yechishda qanday yaxshilanishlar qilish mumkinligi ko'rsatilgan. Ular, shuningdek, soliqlarni to'lashda kompaniyalarga yordam beruvchi xususiyatlar va xalqaro soliq me'yorlariga mos kelish zarurligini ta'kidlaydilar.

Soliq ajratmalari va imtiyozlar, foyda soliqlarini hisoblashda sezilarli ahamiyatga ega bo'lib, bu masala ham o'z navbatida bir qancha tadqiqotlar (masalan, Hitz & Humes, 2010) tomonidan o'rganilgan. Hitz va Humes imtiyozlar va ajratmalarni to'g'ri hisoblash, shuningdek, foyda soliqlari bo'yicha to'g'ri aks ettirish jarayonini samarali boshqarish zarurligini ta'kidlaydilar. Ular, shuningdek, foyda soliqlariga oid qonunchilikdagi o'zgarishlar va yangiliklarni yoritib, moliyaviy hisobotlarni tuzishda yuzaga keladigan adashishlarni minimallashtirishda qanday tavsiyalar berish mumkinligini muhokama qiladilar.

Douppnik & Perera (2012) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, soliq stavkalari va soliq to'lovlari o'rtasidagi aloqalar, soliqqa tortiladigan foydaning qanday shakllanishi va uning moliyaviy hisobotga ta'siri ko'rib chiqiladi. Tadqiqot, soliq stavkalarining o'zgarishi soliqqa tortiladigan foydani qanday ta'sir qilishi mumkinligini tahlil etadi. Bundan tashqari, ular xalqaro tizimda soliq stavkalarining o'zgarishi natijasida foyda soliqlarini qanday optimallashtirish mumkinligi haqidagi tavsiyalarni taqdim etadi. O'zbek olimlarining foyda soliqlari va soliq hisobotlari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlari, bu sohadagi amaliyotda yuzaga keladigan muammolarni hal qilishda muhim ahamiyatga ega. Ularning ilmiy ishlarida foyda soliqlarini hisoblashda vaqtinchalik va doimiy farqlar, soliq ajratmalari, imtiyozlar, soliq stavkalari va xalqaro soliq tizimining O'zbekiston sharoitidagi qo'llanilishi kabi masalalar keng yoritilgan. Bu tadqiqotlar, foyda soliqlari hisoboti va soliq majburiyatlarini aniqlashda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni bartaraf etish va soliq tizimini takomillashtirish bo'yicha amaliy yondoshuvlar ishlab chiqish uchun zarur bo'lgan nazariy va amaliy asoslarni taqdim etadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Mazkur mavzuni yoritishda tahlil, induksiya, deduksiya, tizimli va kompleksli yondashuv usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Foyda soliqlari (BHXS 12) - bu xalqaro moliyaviy hisobotlar standartlarida (IFRS) keltirilgan va korxonalarining soliq majburiyatlarini va soliqqa tortiladigan

foydasini hisoblashda, ularning moliyaviy holatini aniq aks ettirishda asosiy rol o'ynaydigan norma hisoblanadi. Ushbu bo'limda foyda soliqlari bo'yicha BHXS 12ning amaliy qo'llanilishi, uning soliqqa tortiladigan foyda va soliq majburiyatlarini hisoblashda qanday metodologiyalarni o'z ichiga olganligi, shuningdek, ushbu hisob-kitoblarni amalga oshirishda yuzaga keladigan asosiy muammolar tahlil qilinadi.

BHXS 12 bo'yicha foyda soliqlarini hisoblashda ikki asosiy yondashuv mavjud: vaqtinchalik farqlar va doimiy farqlar. Vaqtinchalik farqlar soliqqa tortiladigan foydaning va soliq majburiyatlarining o'zgarishiga olib keladigan vaqtinchalik o'zgarishlarni anglatadi, bu esa soliqqa tortish jarayonini kelajakda o'zgartiradi. Doimiy farqlar esa, kompaniyaning soliq to'lovlarida abadiy farqni tashkil etadi, ya'ni, bu farqlar kelajakda o'zgarishsiz qoladi. Birinchi navbatda, foyda soliqlari soliq majburiyatlarini aniqlashda uzoq muddatli istiqbollarni hisobga olishni taqozo qiladi. Bu jarayonda vaqtinchalik farqlarni to'g'ri baholash juda muhim, chunki ular soliqqa tortiladigan foydaning shakllanishiga va soliq to'lovlarining kelajakdagi o'zgarishiga ta'sir qiladi. Masalan, scholes va wolfson (1992) o'z tadqiqotlarida vaqtinchalik va doimiy farqlarni aniq ajratishni, shuningdek, ularni qanday hisoblash va hisobotlarda to'g'ri aks ettirishni tavsiya etadilar.

Soliqqa tortiladigan foyda — bu kompaniyaning soliqqa tortiladigan jami daromadidan chiqarilgan xarajatlar va ajratmalar asosida hisoblanadigan foyda bo'lib, u orqali soliq majburiyatlari belgilanadi. Soliq majburiyatlarining hisoblanishi esa bir nechta omillarga, jumladan, soliq stavkalari, ajratmalar va soliq imtiyozlariga bog'liq. BHXS 12 ga ko'ra, kompaniyalar soliqqa tortiladigan foydani to'g'ri hisoblashda vaqtinchalik va doimiy farqlarni aniqlashlari kerak. Bu esa soliq hisoboti va soliq majburiyatlarini belgilashda qat'iy aniq yondoshuvlarni talab etadi.

Bunda soliq imtiyozlari va ajratmalarni to'g'ri hisoblash muhim o'rin tutadi. Agar kompaniya daromadidan ajratmalarni o'tkazsa, bu soliq to'lashni kechiktirishga imkon beradi, ammo bu kechikishlar soliq majburiyatlarining o'zgarishiga olib keladi. Masalan, Abdullaeva (2020) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda, ajratmalar va imtiyozlar kompaniyaning soliq to'lovlariga qanday ta'sir qilishi va ularni hisoblashda qanday xatoliklar mumkinligi batafsil o'rganilgan.

Soliq stavkalari soliqqa tortiladigan foyda va soliq majburiyatlarini hisoblashda juda muhim rol o'ynaydi. BHXS 12 bo'yicha soliq stavkasi bilan soliqqa tortiladigan foyda o'rtasidagi bog'liqlik aniq belgilanadi. Soliq stavkalari o'zgarishi soliq majburiyatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Mushkul holatlar ko'pincha soliq stavkalarining o'zgarishi va vaqtinchalik farqlar bilan bog'liq bo'ladi. Soliq stavkasi o'zgarishlari soliq hisobotlarining shakllanishiga va kompaniyalar tomonidan ko'rsatilgan soliq to'lovlariga ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayonda kompaniyalar soliq stavkalarining o'zgarishini prognoz qilishda noaniqliklarni minimallashtirishga intilishadi. Xolboyev (2021) tomonidan olib borilgan tadqiqotda soliq stavkalarining

o'zgarishi va soliq to'lovlariga ta'siri o'rganilgan. U soliq stavkalaridagi o'zgarishlarni oldindan prognoz qilish va foyda soliqlarini hisoblashning optimallashtirilgan usullarini taklif qiladi.

Foyda soliqlari hisoboti korxonalarining soliq majburiyatlari bo'yicha aniqlik kiritadi, bu esa nafaqat soliq to'lashni nazorat qilishda, balki korxonada boshqaruvini samarali olib borishda ham muhimdir. Korxonada rahbarlari foyda soliqlari hisoboti orqali nafaqat soliq to'lovlarini va soliq majburiyatlarini kuzatib boradilar, balki kelajakdagi moliyaviy rejalarini tuzishda ham bu ma'lumotlardan foydalanadilar.

Masalan, Tursunov (2017) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, foyda soliqlari va soliq hisobotlarining korxonada boshqaruvidagi o'rni o'rganilgan. Tadqiqotda soliq hisobotlarining qanday qilib korxonada strategiyasini shakllantirishga yordam berishi va soliq rejalarini to'g'ri belgilashda qanday yondoshuvlar samarali bo'lishi haqida tavsiyalar berilgan.

Foyda soliqlari hisoboti va soliqqa tortiladigan foydaning shakllanishi jarayonida bir qancha amaliy muammolar mavjud. Eng katta muammo, vaqtinchalik va doimiy farqlarni to'g'ri hisoblash, soliq ajratmalari va imtiyozlarni aks ettirishda yuzaga keladigan xatoliklar hamda soliq stavkalarining o'zgarishi bilan bog'liq qiyinchiliklar hisoblanadi. Soliqqa tortiladigan foyda va soliq majburiyatlarini hisoblashda eng katta qiyinchiliklar soliq stavkalarining o'zgarishini prognoz qilish va soliq ajratmalari bilan bog'liq noaniqliklarni bartaraf etishda yuzaga keladi. Foyda soliqlari hisoboti va soliq majburiyatlarini aniqlashda to'g'ri yondoshuvlar, kompaniyalar uchun soliqqa tortish tizimining samaradorligini oshiradi.

Rakhmonov va Sodikov (2019) o'z tadqiqotlarida soliq ajratmalari va imtiyozlar bilan bog'liq muammolarni yoritib, bu jarayonda yuzaga keladigan xatoliklarni kamaytirish uchun qanday yondoshuvlar samarali bo'lishi mumkinligini tushuntiradilar. Ularning takliflariga ko'ra, foyda soliqlarini hisoblashda soliqqa tortiladigan foyda va soliq majburiyatlarini aniq baholash zarur, chunki bu soliqlarni to'lash jarayonida muammolarni oldini oladi. BHXS 12 foyda soliqlarini hisoblash va soliqqa tortiladigan foydani shakllantirish jarayonida nafaqat nazariy, balki amaliy yondoshuvlarning ham muhimligini ta'kidlaydi. Tahlil qilingan ma'lumotlarga ko'ra, foyda soliqlari hisoboti, vaqtinchalik va doimiy farqlar, soliq stavkalari va ajratmalarni hisoblashda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni bartaraf etishda aniq va samarali yondoshuvlar talab etiladi. Ushbu masalalarni hal etishda kompaniyalar uchun foyda soliqlarini hisoblash va soliq majburiyatlarini belgilashda qat'iy metodologiyalarni qo'llash muhimdir.

Foyda soliqlari" (BHXS 12) masalalari amaliyotda moliyaviy hisobotlarda, soliq hisoblash va soliq rejalarini tuzishda katta o'rin tutadi. Foyda soliqlari hisoboti soliqqa tortiladigan foyda, soliqlarni to'lash majburiyati, va soliqlarni qaytarish yoki to'lash bilan bog'liq barcha jarayonlarni to'g'ri va aniq tarzda aks ettirishga qaratilgan.

"Foyda soliqlari" (BHXS 12) standartining amaliyotda qo'llanishi quyidagi masalalarni o'z ichiga oladi:

Foyda soliqlari soliq majburiyatini hisoblashda soliq yillik hisoboti asosida amalga oshiriladi. Bu jarayonning asosiy qismi – soliqqa tortiladigan foydaning to'g'ri aniqlanishidir. Soliq majburiyatini hisoblashda:

Foyda soliqlari to'g'risida tuzilgan hisoblar: soliqni to'lash majburiyatini aniqlash uchun foydaning soliqqa tortilishi va kutilayotgan soliqlarni hisoblash zarur bo'ladi.

Soliqlarni o'zgartirish: Soliqlarni o'zgartirish yoki soliq to'lovini kamaytirish uchun, o'zgartirishlar soliq organlari bilan tasdiqlanishi kerak.

Foyda soliqlari va soliqqa tortiladigan foyda solig'i turli yuridik shakldagi kompaniyalar uchun turlicha bo'lishi mumkin. Ularning soliqqa tortish tizimi davlatning soliq siyosati, soliqqa tortiladigan daromadlarning turi va boshqa omillarga bog'liq bo'ladi.

Soliq bazasini aniqlash: Soliq bazasi – bu kompaniyaning yillik foydasidan olingan soliq summasini aniqlash jarayonidir.

Foyda soliqlari uchun ajratmalar va imtiyozlar: Kompaniya yoki tashkilot foyda soliqlari uchun ajratmalar yoki imtiyozlar olish imkoniyatiga ega bo'lishi mumkin. Masalan, investitsiya yoki ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash uchun belgilangan imtiyozlar.

Foyda soliqlari hisoblashda vaqtinchalik va doimiy farqlar bo'lishi mumkin. Vaqtinchalik farqlar – bu soliqqa tortiladigan foyda va soliq majburiyatining turli vaqt nuqtalaridagi farqlari. Bu holatda kompaniyalar vaqtincha foyda soliqlarini to'lash majburiyatini kechiktirishi yoki ortig'ini to'layishi mumkin.

Foyda soliqlari qayta hisoblash jarayoni hisob-kitobning o'zgarishi, soliq stavkalarining o'zgarishi yoki kompaniya faoliyatining natijalariga qarab amalga oshiriladi. Bu jarayon quyidagi bosqichlardan iborat:

Qayta hisoblash: Bu soliqqa tortiladigan foyda va soliq majburiyatlari o'rtasidagi farqni aniq belgilashga yordam beradi.

Korrigirovka: Foyda soliqlari hisobotlaridagi xatolarni to'g'rilash uchun korrigirovka amalga oshiriladi.

Amaldagi foyda soliqlarini to'lashda soliq to'lovlarning aniq va o'z vaqtida amalga oshirilishi zarur. Hisobotlar to'g'ri tuzilgan bo'lishi kerak va soliqlarni to'lash majburiyatlari vaqtida bajarilishi lozim.

Foyda soliqlari hisoboti amaliyotda ko'plab turli tashkilotlar tomonidan tuziladi. Masalan, kompaniya soliq hisobotlarini to'g'ri va aniq tarzda tayyorlashi, barcha ajratmalar va imtiyozlarni hisobga olgan holda foyda soliqlarini to'g'ri belgilashi kerak. Foyda soliqlarini hisoblash va soliqlarni to'lash jarayonida quyidagi hujjatlar va me'yoriy aktlar amal qiladi:

Soliq kodeksi: Davlat soliq qonunlariga muvofiq soliqqa tortiladigan foyda va majburiyatlar aniqlanadi.

Hisoboti va soliq deklaratsiyasi: Soliq hisobotlari kompaniyaning yillik moliyaviy ko'rsatkichlariga asoslanadi.

Soliq stavkasi kompaniyaning foydasiga nisbatan turlicha belgilanishi mumkin. Odatda, foiz stavkasi, kompaniya daromadi, yuridik shakli va boshqa omillarga bog'liq holda soliq stavkasi farqlanadi. Foyda soliqlari hisobotlari va soliq majburiyatlarini to'g'ri belgilash, kompaniyaning moliyaviy holatini tushunishda va davlatga to'lanadigan soliqlarni aniq belgilashda muhim o'rin tutadi.

Xulosa va takliflar.

Foyda soliqlari (BHXS 12) va ularning amaliyotda qo'llanilishi, xalqaro moliyaviy hisobotlar standartlarining (IFRS) eng muhim va dolzarb qismlaridan biridir. Ushbu maqolada ko'rib chiqilgan tahlillar va amaliyotga oid yondoshuvlar, foyda soliqlarini hisoblash va soliqqa tortiladigan foydaning shakllanishi jarayonlarida yuzaga keladigan nazariy va amaliy muammolarni batafsil o'rganildi.

Foyda soliqlarini hisoblashda bir necha asosiy yondoshuvlar mavjud: vaqtinchalik farqlar, doimiy farqlar, soliq ajratmalari, imtiyozlar va soliq stavkalarining o'zgarishi. Ushbu jarayonlar kompaniyalar uchun soliqqa tortiladigan foydani aniqlash va soliq majburiyatlarini hisoblashda qat'iy yondoshuvlarni talab qiladi. Soliq hisobotlarining to'g'ri tuzilishi, soliq majburiyatlarining aniqligi va kompaniyaning moliyaviy holatining aniq aks ettirilishi uchun bu masalalar juda muhimdir.

Tahlil qilingan ma'lumotlarga ko'ra, foyda soliqlari hisoboti va soliq majburiyatlari aniqlanishida vaqtinchalik va doimiy farqlarni hisoblashda yuzaga keladigan noaniqliklar va xatoliklarni minimallashtirish uchun to'g'ri metodologiyalarni qo'llash zarur. Xalqaro va o'zbek soliq tizimlari o'rtasidagi farqlarni hisobga olib, o'zbek sharoitida foyda soliqlarini hisoblash amaliyoti yanada takomillashtirilishi mumkin.

Foyda soliqlarini hisoblashda vaqtinchalik va doimiy farqlarni to'g'ri ajratish juda muhimdir. Kompaniyalar uchun soliq hisobotlarini tayyorlashda aniq va to'g'ri metodologiyalarga asoslanish zarur. Vaqtinchalik farqlarni aniqlashda yuridik va iqtisodiy omillarni hisobga olish tavsiya etiladi. Ayniqsa, xalqaro soliq tizimi va milliy tizimlar o'rtasidagi farqlarni tahlil qilishda qo'llaniladigan yondoshuvlarni takomillashtirish muhimdir.

O'zbekistonning soliq qonunchiligiga xalqaro moliyaviy hisobotlar standartlarini (IFRS) to'liq integratsiya qilish zarur. Bu nafaqat korxonalarining soliq majburiyatlarini aniqlashda, balki kompaniyalar faoliyatining shaffofligini oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonning soliq qonunchiligini modernizatsiya qilish va xalqaro soliq me'yorlariga moslashtirish uchun qonuniy asoslar yaratish kerak.

Soliq ajratmalari va imtiyozlarini hisoblashda aniq va batafsil metodologiyalarni ishlab chiqish zarur. Imtiyozlar va ajratmalarni to'g'ri hisoblash kompaniyalar uchun soliqqa tortish jarayonini soddalashtirishga yordam beradi. Shu bilan birga, kompaniyalarga soliqqa tortish to'g'risidagi hisobotlarni to'g'ri va shaffof tarzda taqdim etish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Xayrullo o'g'li, M. A. (2024). FOYDA SOLIQLARI (MXNC) STANDARTLARINI AMALIYOTDA QO'LLASH. *Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi*, 14(2), 366-371.
2. Otto, M., & Thornton, J. (2023). O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I VA AYLANMADAN OLINADIGAN SOLIQ TO'LOVCHILARINI BIR-BIRIDAN FARQLI JIHATLARINI BAHOLASH. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 140-143.
3. Nazarali o'g'li, M. S. (2023). THE STUDY OF VALUE-ADDED TAX: KNOWLEDGE FROM THE EU VAT EXPERIENCE AND UZBEKISTAN'S VAT SYSTEM. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 131-135.
4. Oripovich, A. Z. (2024). FOYDA SOLIG'I: XORIJ TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON SOLIQ TIZIMIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI. *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting*, 4(04), 88-97.
5. Vahobov, A. V., & Jo'rayev, A. S. (2009). Soliqlar va soliqqa tortish. *Darslik-T.: Sharq*, 448.
6. Djoxon o'g'li, X. K., & Shodiyarovich, X. A. (2024). SOLIQLARNING IQTISODIY MOHIYATI. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 3(35), 88-91.